

АНАЛІЗ СТАНУ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Стаття присвячена проблемам розвитку регіонального ринку оптової торгівлі. У ній розглядається загальний розвиток цього ринку, його структура, фактори, що на нього впливають, а також досліджуються соціально-економічні питання підприємств, які на ньому функціонують.

Статья посвящена проблемам развития регионального рынка оптовой торговли. В ней рассматривается общее развитие этого рынка, его структура, факторы, что на него влияют, а также исследуются социально-экономические вопросы предприятий, которые функционируют на этом рынке.

The article is dedicated to the problems of the development of the regional wholesale trade market. In the general development of this market, its structure, factors that influence on it are analyzed and the social and economic questions of enterprises which function in this market are investigated.

Ключові слова: оптова торгівля, регіональний ринок, підприємства оптової торгівлі, економічна інфраструктура.

З часів проголошення незалежності України Чернівецька область поступово перетворилась у регіон, економічний розвиток якого великою мірою став залежним від розвитку підприємств торговельної сфери. Особливу роль у цій сфері відіграють підприємства оптової торгівлі. Такий стан справ обумовлено, значною мірою, об'єктивними факторами, пов'язаними з втратою суб'єктами господарювання коопераційних зв'язків на початку 90-х років, а також прикордонним розташуванням регіону на перетині торговельних шляхів.

Підприємства оптової торгівлі регіону є важливим елементом загальної економічної інфраструктури економіки, завдяки якому відбувається рух великих партій товарів від виробничих підприємств до роздрібної торгівлі відповідно до ринкових механізмів. Тому аналіз діяльності підприємств оптової торгівлі, дослідження їхніх проблем і пошук резервів оптимізації їхньої діяльності є достатньо актуальною і важливою проблемою сучасної економічної науки.

Проблемами розвитку діяльності підприємств оптової торгівлі займалися провідні вітчизняні та іноземні вчені. Серед українських вчених особливий внесок у розвиток цієї проблематики внесли В.В.Апопій, Л.О.Лігоненко, І.П.Міщук, Л.О.Кукурудза, А.А.Мазаракі, М.М.Мельничук, Н.М.Ушакова. Серед іноземних вчених, у першу чергу, слід відзначити праці російських та білоруських вчених Л.А.Брагіна, Р.П.Валевич, Г.О.Давидова, Т.П.Данько, М.І.Кравченко.

Головна мета проведеного нами наукового дослідження полягає у тому, щоб дослідити розвиток підприємств оптової торгівлі і надати рекомендації щодо оптимізації їхньої діяльності з точки зору розвитку економіки регіону в цілому.

Для досягнення поставленої мети нами було сформульовано і вирішено наступні завдання:

- ❖ дослідження ступеню загального розвитку підприємств оптової торгівлі регіону;
- ❖ вивчення і аналіз структури оптового товарообороту Чернівецької області;
- ❖ дослідження умов і факторів, що впливають на ціноутворення підприємств оптової торгівлі регіону;
- ❖ розгляд внутрішніх соціально-економічних умов, що істотно впливають на діяльність підприємств оптової торгівлі.

У 2009 році 494 підприємства Чернівецької області займались оптовою торгівлею, з них 337 підприємств або 68,2% зареєстровані саме як оптові. Загальний товарооборот (без ПДВ і акцизу) цих підприємств склав у 2009 році 2999,7 млн. грн. Основну частину загального товарообороту складав саме оптовий – 2495,3 млн. грн. або 83,2%. Друга частина товарообороту у сумі 504,4 млн. грн. припадала на роздрібний, оборот від посередницької діяльності та іншу діяльність підприємств.

Цікавим є те, що у двох районах області – Герцаївському та Сокирянському – підприємства оптової торгівлі займалися дійсно лише оптовою торгівлею, у той час як в інших районах частка оптового товарообороту підприємств у складі загального товарообороту коливалась від 25,7% до 99,9%. У Чернівцях цей показник складав 84,6%, у Новодністровську – 100%.

За результатами 2009 року кількість підприємств, що займаються оптовою торгівлею, зросла на 109 одиниць, з яких 58 були зареєстровані у Чернівцях. У той же час оптовий товарооборот у 2009 році зменшився порівняно з 2008 роком, що відображено на рис. 1.

З рис. 1 видно, що у 2008 та 2009 роках найбільший обсяг оптового товарообороту припадає на третій квартал. Цей факт важко пояснити, адже третій квартал зазвичай не найактивніший квартал з точки зору ділової активності. Пояснення можна знайти, якщо згадати, що саме на кінець 2008 року припадає початок глобальної економічної кризи, що дається взнаки і дотепер. Тому рівномірне зростання оптового товарообороту аж до третього кварталу 2008 року припинилось і навіть знизилось у четвертому. Надалі у першому кварталі 2009 року падіння обсягів оптового товарообігу посилилось і досягло свого найменшого значення. Після цього розпочалося поступове зростання оптового товарообороту, яке продовжилось до кінця року. При цьому у IV-му кварталі 2009 року обсяг реалізованої продукції досяг 696,5 млн. грн. і перевищив на 11,7% середньоквартальний показник за рік.

Найбільша кількість підприємств оптової торгівлі сконцентрована у Чернівцях і складає 89,1% оптового товарообігу області. Оптовий товарооборот у розрахунку на одне підприємство становив у середньому 5051,2 тис. грн., що на 3716,4 тисяч гривень менше аналогічного показника у 2008 році.

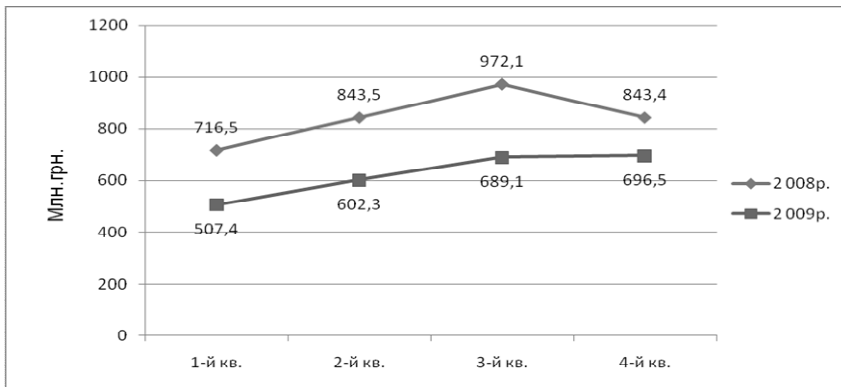

Рис. 1. Динаміка оптового товарообороту Чернівецької області по кварталах 2008 та 2009 років

За розміром підприємства оптового товарообігу суттєво відрізняються між собою. У табл. 1 відображено кількість підприємств залежно від обсягу їхнього товарообігу.

Таблиця 1

Групування підприємств за обсягами оптового товарообігу в 2009 році

	Кількість підприємств		Обсяг оптового товарообороту	
	одиниць	у % до підсумку	млн.грн.	у % до підсумку
Всього	494	100,0	2495,3	100,0
10 – 500 тис.грн.	271	54,9	18,9	0,7
500,1 – 10000 тис.грн.	167	33,8	445,7	17,8
10000,1 – 500000 тис.грн.	56	11,1	2030,7	81,5

З табл. 1 видно, що найбільшу кількість підприємств оптової торгівлі складають підприємства з річним товарооборотом від 10 до 500 тисяч гривень (271 підприємство або 54,9%). У той же час більше 80% оптового обігу області (2030,7 млн. грн.) забезпечено за рахунок 56 великих підприємств (11,1% від усіх підприємств оптової торгівлі) з річним обсягом товарообороту від 10000,1 до 500000 тис. грн.

Важливим є вивчення структури оптового товарообігу і порівняння його зі структурою сусідніх областей Карпатського регіону. У 2009 році асортимент оптового товарообігу в економіці регіону був достатньо різноманітним. Серед продовольчих товарів найбільша частка припадає на лікєро-горілчані вироби, безалкогольні напої, фруктові та овочеві соки, кондитерські вироби, каву, чай, олію, молоко, овочі, фрукти, м'ясо-молочні вироби, рибні продукти тощо. Порівняно з 2008 роком у 2009 році частка продовольчих товарів зростає з 36,4% до 48,4%, тобто склала майже половину всього оптового товарообігу області. Це набагато більше, ніж у інших областях Карпатського регіону. Для порівняння, частка продовольчих товарів у загальному оптовому товарообороті у 2009 році в інших областях склала: Закарпатська область - 34,8%, Івано-Франківська область - 39,8%, Львівська область - 25,9%. Наведені дані свідчать про те, що Чернівецька область як найменша в Україні за кількістю

населення має у своїй структурі споживання велику частку саме продовольчого споживання, а у набагато більшій Львівській області частка продовольчого споживання є майже у два рази меншою.

Серед непродовольчих товарів найбільшу питому вагу у 2009 році становили парфуми та косметичні вироби – 9,9%. Достатньо великою була частка продажу сільськогосподарських добрив – 5,8%, відходів і брухту чорних металів – 4,1%, миючих засобів – 4%, дизельного палива – 3%, бензину моторного 2,3%.

При аналізі обсягів продажу товарної маси підприємствами оптової торгівлі області слід врахувати те, що статистичні дані, що стосуються оптового товарообороту, не завжди дають чітке уявлення про реальну кількість товарів, що знаходились у товарообороті. Адже перепродаж одного центнеру борошна від одного підприємства іншому десять разів не може збільшити кількість продукту також у десять разів, у результаті залишається той самий центнер лише за вищою ціною і, найімовірніше, гіршої якості. Це, на наш погляд, негативні сторони оптової торгівлі і, на жаль, вони є достатньо поширеними. Так, за 2009 рік одні підприємства оптової торгівлі перепродали іншим підприємствам оптової торгівлі 52,7% всіх реалізованих товарів, з них продовольчих товарів – 47,9%, непродовольчих – 52,1%. Звичайно, такі випадки є характерними не лише для нашої області, а й для інших регіонів України. Для того, щоб мінімізувати подібні явища, Кабінету міністрів слід було би розробити певні заходи, наприклад, щодо прогресивного оподаткування.

На формування середніх цін в оптовій торгівлі, крім вищезазначених, впливає багато інших факторів, серед яких найбільш впливовими є наявний асортимент, торговельна марка виробника, якість товару, споживчий попит, сезонність тощо. Тому за минулий рік у цій сфері діяльності простежується доволі суттєве коливання середніх цін на продукцію. Так, середня ціна на тонну продовольчих товарів коливалась протягом 2009 року в наступних межах: на цукор – від 2,3 тис. грн. до 9 тис. грн., на шоколадні вироби – від 20000 до 117000 грн., на кондитерські вироби – від 5,5 тис. грн. до 36 тис. грн., на борошно – від 1,5 тис. грн. до 4,8 тис. грн., на рафіновану та нерафіновану олію – від 5 тис. грн. до 10,5 тис. грн., на чай – від 26,8 тис. грн. до 42,1 тис. грн. Як видно з наведених даних за деякими групами продовольчих товарів, коливання було більшим, ніж у шість разів. Звичайно, що на ринку продовольчих ресурсів допускати такі коливання неприпустимо, оскільки це призводить до повної безконтрольності і спекуляцій, що у результаті може негативно вплинути на соціальне середовище регіону. Державні органи з нагляду за ціноутворенням мають ретельно відслідковувати подібні ситуації з метою розробки заходів щодо недопущення їх у майбутньому.

Частка продажу товарів, що були виготовлені на території України, у загальному обсязі оптового товарообороту у 2009 році становила 64,6% на

загальну суму 1613,2 млн. грн. У інших областях Карпатського регіону питома вага товарів вітчизняного виробництва за цей же період склала: у Закарпатській області - 67,2%, у Івано-Франківській області - 87,4%, у Львівській області - 67,2%. Як бачимо, ситуація виглядає так, що у прикордонних областях частка вітчизняних товарів у оптовому товарообороті є дещо меншою, ніж у тих, що не мають державних кордонів. Подібна тенденція є зрозумілою і, на наш погляд, не потребує особливих пояснень. Також не дивує і те, що частка продажу вітчизняних продовольчих товарів є більшою, ніж частка непродовольчих товарів. Так, частка вітчизняних товарів у загальному обсязі продажу продовольчих товарів склала у 2009 році - 81%, непродовольчих товарів - 49,3%. У групі непродовольчих товарів імпортного виробництва були продані всі автомобілі та устаткування автомобільне, тканини, крім тканин з хімічних волокон, магнітофони та інша апаратура для запису та відтворення звуку.

На наш погляд, дуже важливим є дослідження соціально-трудої складової у діяльності підприємств оптової торгівлі регіону, оскільки це впливає на загальний стан соціального середовища області. Загальна чисельність працюючих у сфері оптової торгівлі регіону склала у 2009 році близько 5000 осіб, що становить 3,5% від усього зайнятого населення області. Необхідно зазначити, що число зайнятих у сфері оптової торгівлі зменшилось на 20,3% відносно попереднього року. Ймовірно, що це відбулось внаслідок глобальної економічної кризи, що почалась в Україні наприкінці 2008 року.

Номінальна заробітна плата у розрахунку на одного штатного працівника склала у даній сфері 1160 грн., що на 6,2% більше, ніж у 2008 році, але на 23,9% менше, ніж у середньому по області. Хоча середньомісячна заробітна плата працівників цієї сфери діяльності в 1,6 рази перевищувала встановлений на кінець 2009 року прожитковий мінімум для працездатних осіб, який дорівнював розміру мінімальної заробітної плати (744 грн.).

Розподіл працівників даної сфери діяльності за рівнем нарахованої зарплати відображає структурна діаграма на рис. 2 (дані станом на кінець 2009 року).

Як видно з рис. 2, серед усіх зайнятих у сфері оптової торгівлі, які відпрацювали 50% і більше робочого часу, 26,3%, отримали заробітну плату нижче розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб. А понад 56% працюючих отримали заробітну плату нижче 1000 грн. Це викликає певне занепокоєння. Слід зазначити, що можливість працювати нормативно встановлений робочий час могла би збільшити розмір заробітної плати штатних працівників на 25,1% або на 291 грн. У середньому, кожний працівник сфери оптової торгівлі регіону відпрацював 1597 людино-годин, що на 9,3% менше, ніж у 2008 році. Коефіцієнт використання фонду робочого часу у 2009 році становив 79,7%.

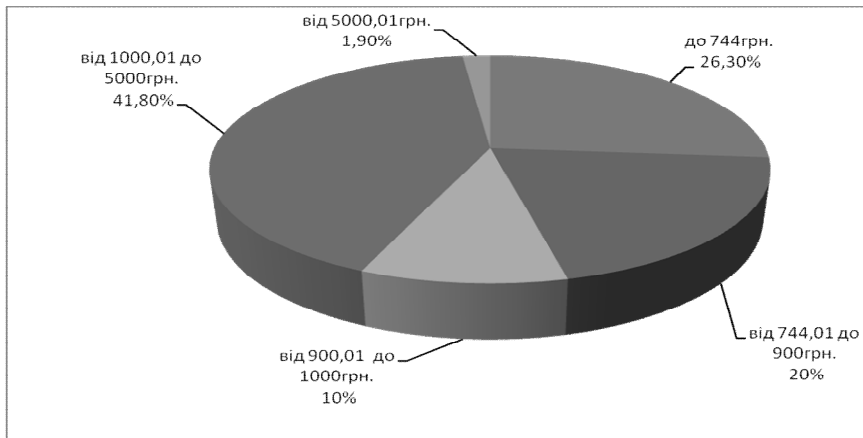

Рис. 2. Розподіл чисельності працівників сфери оптової торгівлі за розмірами нарахованої заробітної плати за грудень 2009 року

Частка заробітної плати працівників сфери оптової торгівлі порівняно з загальним обсягом оптового товарообороту у 2009 році склала лише 2,78%. Якщо порівнювати відпускні ціни підприємств-виробників продукції з цінами підприємств роздрібною торгівлі, то, як правило, різниця часто сягає 2-3-х разів. З огляду на це здається, що реальні дані по заробітній платі виглядають дещо заниженими. Це підтверджується даними останніх перевірок державної податкової інспекції, коли на деяких підприємствах у касі підприємств на момент перевірки виявляється готівки у сумі, більшій, ніж декларується за місяць. Тому постають питання, які слід піднімати і вирішувати таким чином, щоб бюджети всіх рівнів не потерпали від того, що значна частка господарської діяльності підприємств знаходиться у тіньовому обороті.

Розглядаючи загальний фінансово-економічний стан підприємств сфери оптової торгівлі, можна констатувати, що у 2009 році він значно погіршився. Підприємства цієї сфери діяльності отримали 116 млн. грн. збитку (за 2008 рік збиток цих підприємств склав 18,5 млн. грн.). Фінансовий результат був отриманий за рахунок 38,9 млн. грн. прибутку, отриманого 53% підприємств, та 154,9 млн. грн. збитку, отриманого рештою підприємств. Очевидно, що така велика кількість збиткових підприємств також є серйозною проблемою для економіки регіону. Цю проблему слід активніше вирішувати за рахунок застосування процедури санації до хронічно збиткових підприємств.

Проведений аналіз економічної діяльності оптових підприємств області у 2009 році дозволив нам зробити наступні висновки:

- ❖ на початку 2009 року через фінансово-економічну кризу обсяги оптового товарообороту у Чернівецькій області зменшились на 30% порівняно з аналогічним періодом попереднього року, у подальшому до кінця року спостерігалось поступове підвищення цього показника, який в останньому кварталі досяг 82% від аналогічного показника попереднього року;

❖ майже 90% всього обсягу оптового обороту області 2009 року припадало на Чернівці;

❖ у 2009 році частка продовольчих товарів зросла порівняно з попереднім роком від 36,4% до 48,4%, тобто склала майже половину всього оптового товарообороту області, що набагато більше, ніж в інших областях Карпатського регіону;

❖ частка продажу товарів, які виготовлені на території України, зменшилась у 2009 році порівняно з 2008 роком на 5,6% і склала 64,6%;

❖ негативною рисою оптової торгівлі області є те, що більша частка товарів (52,7%) перепродувалась від одних оптових підприємств до інших, призводячи до штучного завищення цін. Для запобігання подальшого зростання подібних явищ необхідно розробити низку заходів, які, на наш погляд, полягають у питанні прогресивного оподаткування у випадку, коли ланцюжок оптових підприємств перевищує, скажімо, дві одиниці;

❖ на формування середніх цін у оптовій торгівлі регіону впливає багато інших факторів, серед яких найбільш впливовими є наявний асортимент, торговельна марка виробника, якість товару, споживчий попит, сезонність тощо;

❖ коефіцієнт використання фонду робочого часу у 2009 році становив 79,7%. Це негативно вплинуло на середню заробітну плату у даній сфері діяльності, яка склала 1160 грн., що на 23,9% менше, ніж у середньому в області. Особливе занепокоєння викликає те, що 26,3% працюючих отримали заробітну плату нижче за розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

❖ отриманий фінансовий результат підприємств оптової торгівлі склав 116 млн. грн. збитку, що є серйозною проблемою для економічної безпеки регіону. Нами запропоновано активізувати вирішення цієї проблеми за рахунок застосування процедури санації до хронічно збиткових підприємств.

Проведений нами аналіз вимагає подальшого моніторингу ситуації на оптовому ринку регіону, що дозволить не лише пояснити ті події, що вже відбулись на цьому ринку, але й спрогнозувати ситуацію на майбутній період з розробкою раціональних рекомендацій щодо подальшого динамічного розвитку цього ринку.

Список використаних джерел:

1. Аполій В.В., Міщук І.П., Ребицький В.М. та ін. Організація торгівлі.-Київ:Центр навчальної літератури, 2005.
2. Брагіна Л.А. и Данько Т.П.. Торговое дело: экономика, маркетинг, организации.-М.:ИНФРА-М, 2000.
3. Валевиц Р.П., Давыдова Г.А. Экономика торгового предприятия.-Мн., Высшая школа, 1996.
4. Кравченко Н.И. Экономический анализ деятельности предприятий торговли и общественного питания.-Мн, Высшая школа, 1995.
5. Мазаракі А.А. та ін.. Економіка торговельного підприємства.-К., Хрещатик, 1999.
6. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2009 рік.-Чернівці, 2010.